

ПРАИСТОРИЧЕСКА ТРАКИЯ

Доклади от международния симпозиум в Стара Загора
30.09 - 04.10.2003

PREHISTORIC THRACE

Proceedings of the International Symposium in Stara Zagora
30.09 - 04.10.2003

Institute of Archaeology with Museum - BAS
Regional Museum of History - Stara Zagora

PREHISTORIC THRACE

Proceedings of the International Symposium in Stara Zagora
30.09 - 04.10.2003

Edited by
VASSIL NIKOLOV, KRUM BÄČVAROV, PETER KALCHEV

Sofia - Stara Zagora
2004

Археологически институт с музей - БАН
Регионален исторически музей - Стара Загора

ПРАИСТОРИЧЕСКА ТРАКИЯ

Доклади от международния симпозиум в Стара Загора
30.09 - 04.10.2003

под редакцията на
ВАСИЛ НИКОЛОВ, КРУМ БЪЧВАРОВ, ПЕТЪР КАЛЧЕВ

София - Стара Загора
2004

Праисторическа Тракия

Доклади от международния симпозиум в Стара Загора, 30.09 - 04.10.2003

Prehistoric Thrace

Proceedings of the International Symposium in Stara Zagora, 30.09 - 04.10.2003

© Археологически институт с музей - БАН, Регионален исторически музей
- Стара Загора, 2004

© Institute of Archaeology with Museum - BAS, Regional Museum of History
- Stara Zagora, 2004

© Васил Николов, Крум Бъчваров, Петър Калчев, научни редактори, 2004

© Vassil Nikolov, Krum Băčvarov, Peter Kalchev, editors, 2004

ISBN 954-91587-1-3

Съдържание / Contents

Петър Калчев. 40 години от разкопките на тел Азмак.....	9
Peter Kalchev. Forty Years since Tell Azmak Excavations.....	11
Васил Николов. Динамика на културните процеси в неолитна Тракия.....	13
Vassil Nikolov. Dynamics of the Cultural Processes in Neolithic Thrace.....	18
Ян Лихардус (†), Илия Илиев. Относителна хронология на неолита и халколита в микрорегиона на Драма и връзките му с Централна Тракия.....	26
Jan Lichardus (†), Ilija Iliev. Die relative Chronologie des Neolithikums und der Kupferzeit in der Mikroregion von Drama und die Verbindungen zu Zentralthrakien.....	34
Джон Чапман. Категориален анализ на керамика от неолита и халколита в България.....	46
John Chapman. Categorical Analysis of Neolithic and Copper Age Pottery from Bulgaria.....	55
Недко Еленски. Културни контакти през ранния неолит на централна Северна България с Тракия и района на Мраморно море.....	67
Nedko Elenski. Cultural Contacts of North-Central Bulgaria with Thrace and the Marmara Area in the Early Neolithic.....	71
Красимир Лещаков. Керамика с врязана и канелирана украса от ранненеолитното селище Ябълково на р. Марица.....	80
Krassimir Leshtakov. Pottery with Incised and Channeled Ornamentation From the Early Neolithic Site at Yabalkovo in the Maritsa River Valley.....	85
Иван Гацов. Каменна колекция от Ментеше, СЗ Анатолия.....	94
Ivan Gatsov. Chipped Stone Collection from Menteşe, NW Anatolia.....	96
Десислава Карастоянова. Среднеолитен керамичен комплекс Караново I-III от тел Казанлък.....	99
Dessislava Karastoyanova. The Middle Neolithic Karanovo I-III Ceramic Assemblage of Tell Kazanlak.....	105
Веселина Вандова. Неолитни керамични съдове с графитирана повърхност от долината на Струма.....	115
Vesselina Vandova. Late Neolithic Clay Vessels with Graphitized Surface from the Struma Valley.....	122
Малгожата Гребска-Кулова. Културни промени в Югозападна България през втората половина на VI хил. пр. Хр.....	133
Małgorzata Grębska-Kulova. Cultural Changes in the Second Half of the 6th mill. BC in Southwestern Bulgaria.....	138

Крум Бъчваров. Раждащото гърне: неолитни гробове в керамични съдове от Югоизточна Европа.....	146
Krum Băčvarov. The Birth-Giving Pot: Neolithic jar burials in Southeast Europe.....	151
Лолита Николова. Към проучването на ранното социално възпроизвеждане в Тракия (по данни от неолитните погребални практики).....	161
Lolita Nikolova. Notes on the Study of Early Social Reproduction in Thrace (based on data from Neolithic mortuary practices).....	166
Лидия Бергер. Антропоморфни и зооморфни фигури от периодите Караново II-III до III-IV от тел Караново, сондаж Север-Юг.....	172
Lydia Berger. Anthropomorphe und zoomorphe Statuetten der Stufen Karanovo II-III bis III-IV aus dem Nordsüd-Schnitt am Tell Karanovo.....	178
Свенд Хансен. Неолитни фигури от Ашаџ Пънар, Турска Тракия.....	188
Svend Hansen. Neolithische Statuetten aus Aşağı Pınar in Türkisch-Thrakien.....	193
Явор Бояджиев. Вкопани жилища от късния неолит в Тракия.....	203
Yavor Boyadzhiev. Late Neolithic Sunken Houses in Thrace.....	207
Петър Калчев. Преходът от късния неолит към ранния халколит в района на Стара Загора.....	215
Peter Kalchev. The Transition from Late Neolithic to Early Chalcolithic in the Stara Zagora Area.....	218
Александър Чохаджиев. Макари и/или тежести: разпространение и интерпретация на неолитните “пашкуловидни тежести за стан”.....	227
Alexander Chohadzhiev. Weights and/or Spools: Distribution and interpretation of the Neolithic “cocoon-like loom-weights”.....	231
Мария Гурова. Еволюция и ретардация: кремъчни ансамбли от Карановската селищна могила.....	239
Maria Gurova. Evolution and Retardation: Flint assemblages from Tell Karanovo.....	244
Цони Цонев. Дългите пластини в контекста на източнобалканските и анатолийските ранни комплексни уседнали общества.....	254
Tsoni Tsonev. Long Blades in the Context of East Balkan and Anatolian Early Complex Sedentary Societies.....	259
Дитер Фолман. Неолитните жилища от Драма-Герена.....	264
Dieter Vollmann. Die neolithischen Häuser von Drama-Gerena.....	269
Франк Фехт. Жилища от периода Караново V от Драма-Мерджумекя.....	278
Frank Fecht. Karanovo V-zeitliche Häuser von Drama-Merdžumekja.....	283
Щефан Хилер. Развитие на селищната структура в тел Караново.....	292
Stefan Hiller. Zur Entwicklung der Siedlungsstruktur von Tell Karanovo.....	298

Клеменс Лихтер. Използване на помещенията и селищна организация в Тракия и съседните региони през неолита и халколита.....	311
Clemens Lichter. Raumnutzung und Siedlungsorganisation im neolithischen und kupferzeitlichen Thrakien und umliegenden Regionen.....	315
Ана Радунчева. Неолитни и халколитни сгради с необичаен план на застрояване и тяхното обзавеждане.....	321
Ana Raduncheva. Neolithic and Chalcolithic Buildings of Unusual Ground Plans and Their Interiors.....	325
Надежда Тодорова. Някои аспекти на селищните модели през късния халколит в източните части на Горнотракийската низина.....	334
Nadezhda Todorova. Some Aspects of the Late Chalcolithic Settlement Patterns in the Eastern Parts of Upper Thrace.....	340
Бисерка Гайдарска. ГИС подходи в проучването на селищните модели в Тракия.....	349
Bisserka Gaydarska. GIS approaches to settlement pattern studies in Thrace.....	354
Феликс Ланг. Хронологично представителни типове костни оръдия от тел Караново.....	359
Felix Lang. Chronologisch sensible Knochengerättypen am Beispiel Tell Karanovo.....	363
Йоанис Асланис, Явор Бояджиев. Съоръжения за съхраняване на месо от халколитния пласт на селищна могила Юнаците.....	370
Ioannis Aslanis, Yavor Boyadzhiev. Fleischdeponierung in der chalkolithischen Siedlung von Yunatsite.....	373
Стоилка Терзийска-Игнатова. Къснохалколитни зооморфни фигури от селищна могила Юнаците.....	379
Stoilka Terzijska-Ignatova. Late Chalcolithic Zoomorphs from Tell Yunatsite.....	383
Величка Мазанова. Къснохалколитни метални находки от селищната могила при Юнаците, Пазарджишко.....	391
Velička Mazanova. Spätchalkolithische Metallfunde aus Tell Junazite Gebiet Pazardjik.....	394
Вера Балабина, Татяна Мишина. Някои проблеми на палеоекологичните реконструкции по материали от селищните могили.....	402
Vera Balabina, Tatiana Mishina. Problems of Palaeoecological Reconstructions Based on Tell Materials.....	405
Стефан Чохаджиев. Трипръстни антропоморфни изображения: поява и разпространение.....	408
Stefan Chohadzhiev. Three-Fingered Anthropomorphs: origins and territorial distribution.....	412

Виктория Петрова. Характеристика на керамичните съдове от III фаза на къснохалколитната култура Караново VI.....	421
Victoria Petrova. The Ceramic Assemblage of the Late Chalcolithic Karanovo VI Culture, Phase III.....	425
Мартин Христов. Културна принадлежност на група халколитни антропоморфни съдове.....	433
Martin Hristov. Cultural Reference of a Certain Group of Anthropomorphic Vessels from the Chalcolithic.....	435
Венцислав Гергов. Телиш-Редутите: синхронизация със селища в Тракия.....	437
Ventsislav Gergov. Telish-Redutite: Synchronization With Sites in Thrace.....	441
Лиляна Перничева. Халколитни антропоморфни фигури от селищна могила Кирилово, Старозагорско.....	450
Lilyana Pernicheva. Chalcolithic Anthropomorphic Figurines from Tell Kirilovo, Stara Zagora District.....	455
Татяна Кънчева-Русева. Накити и облекло на праисторическия човек (по материали от халколитната селищна могила Съдиево, Югоизточна България).....	467
Tatjana Kancheva-Ruseva. Schmuck und Kleidung des prahistorischen Menschen (auf Grund des Fundmaterials aus dem chalkolithischen Siedlungshugel Sadievo, Südostbulgarien).....	478
Ан Хозър. Находища на обсидиан в Югоизточна България.....	479
Anne Hauzeur. Obsidian Sources in Southeast Bulgaria.....	481
Петър Лещаков. Графитните находища в България и някои аспекти на разпространението и употребата на графита през халколита.....	485
Peter Leshtakov. Graphite Deposits and Some Aspects of Graphite Use and Distribution in Bulgarian Chalcolithic.....	490
Даниел Кисъв. Технология на графитната украса на халколитна керамика в Тракия.....	499
Daniel Kisyov. Graphite Ornamentation Technology of Copper Age Pottery in Thrace.....	501
Списък на авторите.....	503
List of Contributors.....	503

Съоръжения за съхраняване на месо от халколитния пласт на селищна могила Юнаците

Йоанис АСЛАНИС, Явор БОЯДЖИЕВ

Ямите-хранилища са част от устройството на дадено селище, като най-често са разположени вътре в жилищата. Заедно с големите съдове те са използвани за съхраняване на хранителни запаси от едно или няколко семейства. Те може да имат различна форма, дълбочина, структура и съдържание, но начинът им на изграждане - вкопани в земята - не позволява твърде голямо разнообразие. В халколитния пласт на селищна могила Юнаците бяха открити и проучени две такива съоръжения, които според открития в тях материал са съдържали месо. Именно те ще бъдат представени по-долу.

Първите разкопки в селищна могила Юнаците са проведени от В. Миков през 1939 г. През 1976 г. Р. Катинчаров и В. Мацанова започват систематичното ѝ проучване. От 1983 до 2000 г. към този екип се присъединява и руска експедиция, ръководена от Н. Мерперт. От 2002 г. в Юнаците започна осъществяването на нов изследователски проект, този път като сътрудничество между Археологическия институт с музей при БАН с представител Я. Бояджиев, Регионалния исторически музей - Пазарджик с представител С. Игнатова и Гръцкия изследователски център - Атина с представител Й. Асланис¹.

Селищната могила Юнаците се намира в западната част на Горнотракийската низина. Значението на халколитното селище за културното развитие на региона е безспорно и е основна причина за възобновяването на археологическите разкопки. Както показва топографията на района, селището образува малък полуостров, заобиколен от древното течение на р. Тополница, свързващ се със сушата в западната си част. Тук българо-гръцката експедиция заложи нов сондаж, за да се изяснят границите на селището и от страната, от която се е осъществявала връзката му със сушата. Досега са предприети подготвителни работи, при които са проучени напластяванията от ранножелязната и бронзовата епоха и е достигнат халколитният пласт.

Българо-руската експедиция е разкопала приблизително 1,500 м² площ в източната част на селищната могила, където освен пласта от ранната бронзова епоха, е проучен частично и последният къснохалколитен хоризонт (обр. 1). Българо-гръцката експедиция продължи започнатата работа и в две кампании през 2002 и 2003 г. проучи по-долния слой в северната и допроучи хоризонт I в централната част на започнатия

¹ От 1973 г. досега всички проекти имат един неизменен участник и двигател, нашата колега Величка Мацанова. Ръководителите на настоящия проект са ѝ дълбоко задължени за нейния опит, познания, информация и сътрудничество и ѝ изказват най-сърдечната си благодарност.

сектор (Бояджиев и др. 2004). Както е известно от по-ранните проучвания, последният халколитен хоризонт е унищожен от пожар и селището е изоставено. Причината е във военно нападение, за което свидетелстват откритите както в жилищата, така и извън тях човешки скелети (Мацанова 2000). При разкопките на този хоризонт са разчистени няколко жилища.

Жилище 3 е правоъгълно, приблизително 5 м широко и над 7 м дълго. В него са разчистени три съоръжения: огнище (или пещ) до източната стена и две ями-хранилища (XXII и XXIV) в северната част. При разкопките са открити разпръснати горели фрагменти от стените на двете съоръжения, което свидетелства, че техните ръбове са се издигали над подовото ниво.

Съоръжение XXII има овална форма и размери приблизително 1,0 x 0,85 м. В източната част границата му не е ясна, тъй като е разрушена при вкопаването на зърнохранилище XVII, принадлежащо към първото раннобронзово селище. Стените му са от сивочерна глина и са дебели около 0,06 м. Дъното му е хоризонтално, с овална форма и размери 0,90 x 0,50 м и е от същата сивочерна глина, дебела 0,06 м. То лежи на 0,65 м по-ниско от пода на жилището. Върху пода лежах животински кости, които не бяха в анатомичен порядък (обр. 2). Те принадлежат общо на 7 животни. Костите са покрити плътно с няколко слоя фрагменти от керамични съдове. Най-горният слой лежи на 0,30 м по-дълбоко от жилищния под. Над керамичните фрагменти следва 0,03 м дебел слой глина. Примерната реконструкция на съоръжението показва следната картина (обр. 3). То има овална форма с около 0,06 м дебел ръб от сивочерна глина, стърчаш на 0,10-0,20 м над подовото ниво. Стените и подът му са също толкова дебели, от същата глина. Дълбочината му достига 0,75 м. Вътре в него лежат части от седем животни: 2 агнета на възраст 4-5 месеца; една млада овца (Subadultus); 3 овце (Adultus); единични кости от теле. Няма цял скелет, а само отделни части от животното. Някои от тях са цели (Scapula, Humerus, Radius, Pelvis и други), а други са фрагментирани¹. Нарязаното на парчета месо е лежало върху пода на ямата. Следват фрагментите от големи съдове и един пласт глина, който запечатва всичко.

На около 0,70 м южно от това съоръжение, почти в центъра на жилище 3, се намира още едно подобно хранилище - XXIV. То има правоъгълна форма със заоблени ъгли. Размерите му са 1,07 x 0,90 м и е вкопано на около 0,80 м (0,78 м) в пода. Стената му е отвесна, обмазана с 0,06-0,07 м дебел слой сивочерна глина. Дъното му е овално, с размери 0,70 x 0,55 м. На 0,42 м под нивото на пода цялата повърхност на ямата е покрита с 0,03-0,04 м дебел пласт жълточервеникава, частично обгорена глина (обр. 5). Под нея следват няколко слоя керамични фрагменти от големи съдове, плътно заемащи цялото пространство на съоръжението. Седем-осем сантиметра по-надолу върху дъното на ямата лежат кости от три животни.

Реконструкцията на съоръжението очертава картина, аналогична с предходната (обр. 4). В горната си част съоръжението има приблизително квадратна форма със заоблени ъгли. Вкопано е в пода на жилището, като ръбът му е бил 0,10-0,20 м по-високо от него. Почти вертикалните стени му придават цилиндрична форма, като общата му дълбочина е около 0,90 м. Шестсантиметрова обмазка от сивочерна глина покрива вътрешната му страна. Върху пода му лежат части от две агнета (на около 4 месеца) и една млада овца. И тук някои от костите са цели (Scapula, Costae, Radius, Humerus, Pelvis), други обаче са фрагментирани. Месото е било плътно покрито с няколко слоя керамични фрагменти. Част от фрагментите са

¹ Изследванията на остеологичния материал са извършени от Л. Нинов, на когото изказваме сърдечната си благодарност за получената информация. Според него овцете са били високи около 0,54 м и са представители на една примитивна раса, позната в Тракия.

от голям, дебелостенен съд-хранилище, с връзана украса, инкрустирана с бяла боя, и дупчици под устието. Той е бил странично смачкан на място, като покрива цялата площ на ямата. Всичко това е запечатано с 0,03-0,04 м дебел пласт глина.

Тъй като разкопките и изследванията продължават, оценката на представените находки има само предварителен характер. Според наличните данни стопаните на жилището са складирали в тези съоръжения месо, за да могат да го запазят за по-дълго време. Еднаквата конструкция на двете съоръжения показва, че са съблюдавани точно определени принципи:

(1) Съоръженията е трябвало да са вкопани дълбоко в земята. Чрез това се е осигурявала необходимата постоянна температура.

(2) Необходимо е било месото да е добре покрито с керамични фрагменти. Те предотвратяват проникването на пръст в него.

(3) Чрез запечатването с 0,03-0,04 дебел слой глина се предотвратява възможното проникване на нежелани бактерии и съоръжението се изолира, както и чрез керамичните фрагменти, от външната температура.

Месото вероятно е било предварително опушвано, за което свидетелстват следите по някои кости¹. Все още не е установено дали за запазване на месото е използвана и сол. Не е напълно изяснена и ролята при този способ на съхранение на сивочерната, вероятно речна, глина². Първичните наблюдения ни дават основание да предполагаме, че тя е водонепропусклива и служи за изолация от почвената влага.

Двете съоръжения съдържат месо общо от 4 агнета, 2 млади и 3 възрастни овце, както и малко количество от теле. Според изчисленията на палеозолога Л. Нинов обитателите на жилището са разполагали след заколването на животните (без телето) с приблизително 170 кг месо и вътрешности. Една голяма част от него (трудно е да се прецени точно колко) е депонирано в описаните ями. Количеството месо би стигнало на осемчленно семейство за една година, при положение, че всеки индивид консумира по 300 грама през пет дена.

Както бе споменато, последното халколитно селище в Юнаците е унищожено от нашественици. Оцелелите жители са напуснали селището, изоставяйки разрушените съоръжения. Представените тук находки и констатации позволяват приблизително да се определи годишното време, в което е станало нападението. Според наличната информация всички открити в двете съоръжения агнета са на възраст 4-5 месеца. Както е известно, при овцете раждането е сезонно (края на февруари - началото на март), следователно заколването на агнетата е станало през лятото и по-точно в началото му, преди прибирането на реколтата от полето, тъй като в зърнохранилищата не бе открито зърно.

Благодарение на тази катастрофа за археологията са се запазили двете хранилища за месо в жилище 3 - рядко откривани при разкопките ситуации³. Тяхното откриване и проучване дава възможност да добием по-ясна представа за начина на съхранение на бързоразвалящите се продукти като месото.

¹ Информация от Л. Нинов

² Взети са проби за анализ от вътрешността и стените на съоръжението, които в момента се проучват от проф. Александровски от Института по география към Руската академия на науките.

³ Използването на ями-хранилища за съхраняване на месни продукти е предположено от М. Корфман, но на базата на експерименти, а не на конкретни находки (Korfmann 1983, 212). Подобно съоръжение, в което обаче са открити кости от риба, е открито при разкопките на селищна могила "Големия остров" при с. Дуранкулак (лични наблюдения на Я. Бояджиев, участник в разкопките).

Fleischdeponierung in der chalkolithischen Siedlung von Yunatsite

Ioannis ASLANIS, Yavor BOYADZHIEV

Depotanlagen gehören zu den Bauelemente einer Siedlung, wo sie meistens innerhalb der Häuser vorkommen. Zusammen mit den großen Gefäßen dienen sie als Nahrungsbehälter einer oder mehreren Familien. Ihre Form, Tiefe, Struktur und Inhalt sind zwar verschieden, doch wegen ihrer Lage im Boden nicht so variantenreich. In den chalkolithischen Schichten von Tell Yunatsite wurden zwei solche Depotanlagen freigelegt, die nach den Funden Fleisch enthalten dürften. Diese Anlagen werden hier vorgestellt.

Die Ausgrabungen am Tell Yunatsite wurden zum ersten Mal von Prof. Mikov im Jahre 1939 durchgeführt. Zwischen 1976 und 1982 haben Prof. R. Katinscharov und V. Mazanova systematische Untersuchungen unternommen. Zu dieser Gruppe hat sich von 1983 bis 2000 eine russische Expedition unter der Leitung von Prof. Merpert angeschlossen.

Seit dem vorigen Jahr begann in Yunatsite ein neues Forschungsprojekt, diesmal als Kooperation zwischen dem Archäologischen Institut der Bulgarischen Akademie der Wissenschaften unter der Leitung von Dr. Y. Boyadziev, dem Historischen Museum von Pazardzhik, vertreten von St. Ignatova, und dem Griechischen Forschungszentrum von Athen, Griechenland unter der Leitung von I. Aslanis¹.

Tell Yunatsite liegt an der westlichen Seite der thrakischen Ebene, am Rand der ersten Landeserhöhungen, die zu den Gebirgen nach Westen führen. Die Bedeutung der chalkolithischen Siedlung für die kulturelle Entwicklung dieses Landesteiles ist unbestreitbar und der Hauptgrund für die Wiederaufnahme der Grabungsarbeiten dort. Wie aus dem topographischen Plan sichtbar wird, bildete die Siedlung eine kleine Halbinsel mit der Mündung zum Land an der westlichen Seite. Dort sind von der neuen bulgarisch-griechischen Expedition zusätzlich neue Schnitte angelegt worden, um ihre Grenzen an dieser Seite näher zu studieren, weil dort die Verbindung der chalkolithischen Siedlung zum Land vermutet wird. Bis heute sind nur Vorbereitungsarbeiten unternommen worden, wobei chalkolithische und frühbronzezeitliche Ablagerungen freigelegt wurden.

Die bulgarisch-russische Expedition hat an der östlichen Seite des Hügels ein ca. 1,500 m² großes Areal errichtet und dort außer den frühbronzezeitlichen Horizonten, auch den letzten Siedlungshorizont der chalkolithischen Siedlung zum Teil freigelegt (Fig. 1). Planmäßig setzte die bulgarisch-griechische Expedition an derselben Stelle der Arbeit fort und hat im Laufe von zwei Kampagnen 2002 und 2003 Horizont I im Zentralteil und die untere Schicht im Nordteil erkundet (Бояджиев et al. 2004)

¹ Alle diese seit 1973 laufende Projekte haben einen gemeinsamen Mitarbeiter: unsere Kollegin Frau Velichka Mazanova. Wir, die Leiter des jüngsten Projektes, sind ihr für ihre Erfahrung, Informationen, Kenntnisse und Mitarbeit zum großen Dank verpflichtet.

Wie aus den vorigen Kampagnen bekannt war, ist der letzte Siedlungshorizont wegen einer Brandkatastrophe zu Grunde gegangen und anschließend verlassen. Als Ursache ist ein Kriegseinfall sehr wahrscheinlich, wovon die Fundlage der auf den Gassen und innerhalb den Häusern liegenden menschlichen Skeletten zeugt (Мацанова 2000). Bei der Ausgrabung dieses traumhaften für Archäologen Brandhorizontes sind mehrere Häuser freigelegt.

Das Haus 3 ist rechteckig, ca. 5 m breit und mehr als 7 m lang. Auf seinem Boden sind 3 Lehmanlagen freigelegt, ein Herd oder Ofen neben der östlichen Wand und zwei Depots (XXII und XXIV) im nördlichen Teil. Bei der Grabung sind fragmentierte Wandteile beider Anlagen auf dem Fußboden verstreut gefunden, ein Indiz, dass ihr Rand höher als der Fußboden lag.

Die Lehmanlage XXII hat eine ovale Form, mit Durchmesser ca. 1,0 m x 0,85m. Im östlichen Teil ist ihre Grenze nicht deutlich, weil sie vom dem Kornbehälter XVII der frühbronzezeitlichen Siedlung zerstört ist. Ihre Wand besteht aus grauschwarzem Lehm und ist ca. 0,06 m dick. Der Boden ist horizontal mit leicht ovaler Form, 0,90 x 0,50 m groß und besteht aus demselben, ebenfalls 6 cm dicken schwarzgrünem Lehm. Er liegt 65 cm tiefer als der Hausboden. Es gibt Indizien, dass die Anlage renoviert, oder repariert war. Auf dem Boden liegen mehrere Knochen, ohne anatomische Ordnung gelegt (Fig. 2). Sie gehören insgesamt 7 Tieren. Die Knochen sind mit keramischen Fragmente bedeckt. Ihre oberste Schicht liegt 30 cm tiefer als der Hausboden. Die Scherben sind mit einem ca. 3 cm dicken Lehmestrich bedeckt.

Ein Rekonstruktionsversuch dieser Anlage zeigt folgendes Bild (Fig. 3): Sie hatte eine ovale Form mit einem ca. 6 cm dicken Rand aus grauschwarzem Lehm, der ca. 10 bis 20 cm über dem Hausboden ragte. Derselbe, ebenso dicke Lehm bildete auch die Wände und den Boden der Anlage, die eine Tiefe von ca. 75 cm erreichte. Innerhalb der Anlage, auf dem Boden liegend, waren Teile von 7 Tieren deponiert: 2 Lämmer in Alter von 4-5 Monaten, 1 junges Schaf (ca. 15-20 Monaten alt), 3 adulte Schafe und vereinzelte Kalbknochen. Es gibt keine kompletten Skelette, sondern nur Teile von den Tieren. Einige davon (Scapula, Humerus, Radius, Pelvis und andere) sind ganz, andere fragmentiert¹. Die Fleischteile waren auf den Boden gelegt. Darauf folgten Scherben von großen Gefäßen und ein Lehmestrich, der alles versiegelte.

Ca. 70 cm südlicher von der beschriebenen, fast im Zentrum des Hauses 3, liegt die Lehmanlage XXIV, das zweite Depot ähnlicher Art. Sie hat eine rechteckige Form mit abgerundeten Ecken. Ihre Ausmaße betragen 1,07 x 0,90 m, sie ist bis ca. 80 cm (0,78 m) im Boden vertieft. Die Wand ist vertikal, bestrichen mit einem 6-7 cm dicken schwarzen Lehm. Der Boden hat eine ovale Form mit Durchmesser 70 x 55 cm. 42 cm unter dem Hausboden ist die ganze Fläche der Lehmanlage mit einer 3-4 cm dicken Schicht von gelb-rötlichem, zum Teil verbranntem Lehm bedeckt (Fig. 5). Unter dem Lehmestrich, in Schichten gesetzt, folgen keramische Fragmente, die zu größeren Gefäßen gehören. Einige (7-8) cm darunter und bis zum Boden liegen Knochen von 3 Haustieren.

Bei einem Rekonstruktionsversuch erscheint auch hier folgendes Bild (Fig. 4):

Die Anlage hatte eine quadratische Form mit abgerundeten Ecken mit einem Rand ca. 10 bis 20 cm höher als der Hausboden. Mit ihren fast vertikal verlaufenden Wänden hat-

¹ Die Untersuchungen des osteologischen Materials wurden von Lazar Ninov durchgeführt, dem wir unseren herzlichsten Dank für die erhaltene Information aussprechen. Nach seiner Meinung waren die Schafe ca 0,54 m hoch und sind Vertreter einer primitiven Rasse im bulgarischen Thrakien.

te sie eine zylindrische Form und erreichte eine Tiefe von ca. 90 cm. Ein ca. 6 cm dicker grauschwarzer Verputz bedeckte ihre Innenseite. Auf ihrem Boden lagen zerteilt 2 Lämmer (ca. 4 Monate alt) und ein Jungschaf. Auch hier sind manche von den Knochen, wie Wirbeln, Rippen, Scapula, Radius, Humerus, Becken, unzerbrochen, andere jedoch fragmentiert. Diese Fleischmenge wurde von mehreren Schichten aus Keramikscherben bedeckt. Mehrere Teile der Keramik passten zusammen und haben ein fast komplettes Gefäß ergeben. Es handelt sich um ein großes dickwandiges Vorratsgefäß mit weiß inkrustierten Ritzverzierung und Löchern unter dem Rand. Ein ca. 3-4 cm dicker Lehmestrich versiegelte alles.

Da die Grabung noch im Laufe ist, kann eine Beurteilung der vorgestellten Funde und Befunde zu dieser Zeit nur vorläufigen Charakter tragen. Gemäß der Funde haben die Bewohner zweifellos Fleisch in diesen Anlagen deponiert um es über längere Zeit zu bewahren. Die Ähnlichkeiten in der Konstruktionstechnik beider Depots weisen darauf, dass dieser Prozess bestimmten Erhaltungsprinzipien folgte:

(1) Die Anlage sollte im Boden vertieft sein. Dadurch wurde die nötige ständige Temperatur gesichert.

(2) Das Fleisch musste mit Keramikscherben bedeckt sein. Sie verhinderten das Eindringen von Lehm in das Fleisch.

(3) Eine ca. 3-4 cm dicke Lehmschicht versiegelte alles. Dadurch wurde ein mögliches Eindringen von unerwünschten Bakterien verhindert und die Anlage wurde, ebenso wie durch die Keramikscherben, von der Aussentemperatur isoliert.

Das Fleisch wurde wahrscheinlich vorher gerauchert, wovon Spuren an manchen Knochen zeugen¹. Ob zur Erhaltung des Fleisches auch Salz verwendet wurde, ist wegen fehlender Analysen noch unbekannt. Auch die Rolle des grauschwarzen Lehms bei diesem Verfahren ist nicht klar². Wir vermuten, dass er zur Isolierung von der Bodenfeuchtigkeit gedient hat.

Beide Anlagen enthielten Fleisch von 4 Lämmern, 2 jungen und 3 adulten Schafen, sowie eine kleine Menge Kalbfleisch. Nach Berechnungen des Paläozoologen Dr. Lazar Ninov, haben die Bewohner durch das Schlachten dieser Tiere über ca. 170 Kg Fleisch und Innereien verfügt. Ein großer Teil davon – wie viel ist schwer zu schätzen - wurde in diesen Depots bewahrt. Falls diese Menge die Jahresfleischproduktion einer Familie war und die Tagesportion einer Person 300 Gramm betrug, so dürfte eine Familie mit 8 Mitgliedern jeden 5. Tag Fleiß essen, um ein ganzes Jahr damit leben zu können.

Wie erwähnt, wurde die chalkolithische Siedlung von Yunatsite gewaltig zerstört. Die überlebenden Einwohner haben anschließend die Siedlung und einen großen Teil von ihrem Eigentum, u.a. die Nahrung in den Depots und den zerstörten Vorratsgefäßen, verlassen. Nach den hier vorgestellten Funden und Befunden könnte man ungefähr die Jahreszeit der Katastrophe schätzen: Laut der erhaltenen Information wurden die in den Depots gefundenen Lämmer ungefähr in einem Alter von 4-5 Monaten geschlachtet. Da, wie bekannt, bei den Schafen die Geburten saisongebunden sind (Ende Februar – Anfang März) können wir den Sommer als die Jahreszeit ihres Schlachtens bestimmen, genauer gesagt - vor dem Einbringen der neuen Ernte vom Feld, wovon die geringe Getreidemenge in den Depots zeugt. So

¹ Information von Lazar Ninov.

² Bodenproben aus dem Inneren und den Wänden der Anlagen sind entnommen und zur Untersuchung gegeben. Z.Z. werden sie von Prof. Alexandrovski aus dem Geographischen Institut bei der Russischen Akademie der Wissenschaften untersucht.

könnte man den Frühsommer als Zeit der Siedlungskatastrophe in Yunatsite vorschlagen.

Dank dieser Katastrophe ist uns Archäologen gelungen, zwei von den Fleischdepots im Haus 3 freizulegen (es handelt sich ohne weiteres um selten bei Ausgrabungen vorkommenden Befunden)¹ und dadurch etwas mehr über die Erhaltungszustände empfindlicher Nahrung, wie das Fleisch in Yunatsite, zu erfahren.

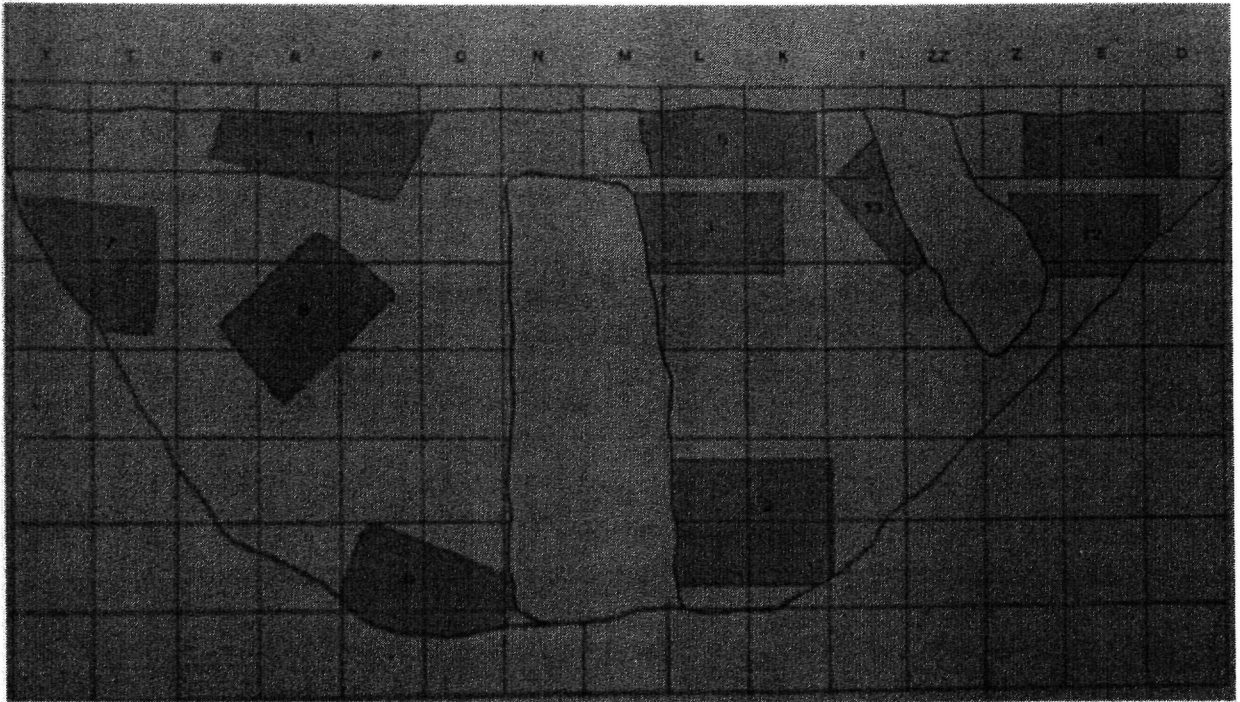
Цитирана литература / Literatur

Бояджиев и др. 2004: Я. Бояджиев, Й. Асланис, В. Мацанова, С. Терзийска-Игнатова. Селищна могила Юнаците - проучвания през 2002 г. - Годишник на Департамент Археология - НБУ, 6 (под печат).

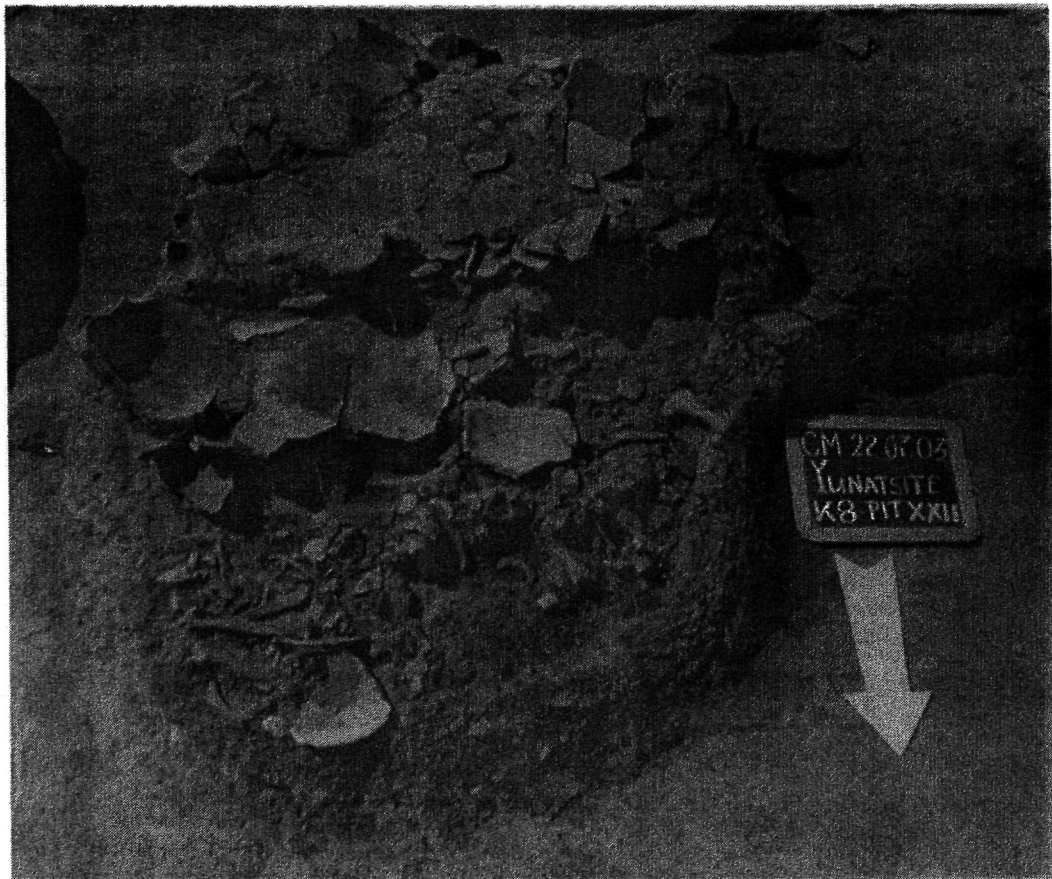
Мацанова 2000: В. Мацанова. Интрамурални погребения от късния халколит в селищната могила при с. Юнаците, Пазарджишко. В: В. Николов (ред). Тракия и съседните райони през неолита и халколита (Карановски конференции за праисторията на Балканите, 1). София, 2000, 121-131.

Korfmann 1983: M. Korfmann. Demircihuyuk. Die Ergebnisse der Ausgrabungen 1975-1978. Architektur, Stratigraphie und Befunde. Bd. I, Mainz am Rhein, 1983.

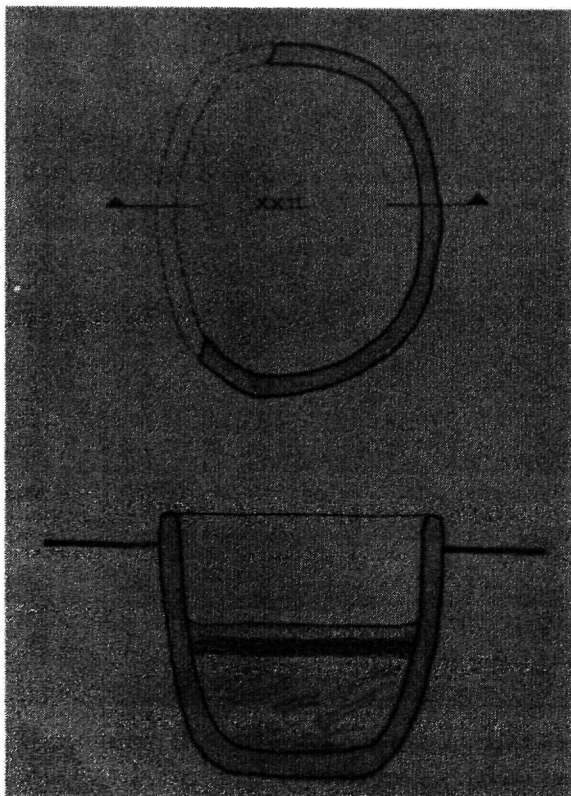
¹ Die Benutzung von Depotalagen zum Aufbewahren von Fleischerzeugnissen wurde von M.Korfmann vermutet, jedoch auf der Basis von Experimenten und nicht nach konkreten Funden (Korfmann 1983, 212). Eine ähnliche Anlage, in der jedoch Fischgräten entdeckt wurden, ist bei den Ausgrabungen des Siedlungshügels "Golemija ostrov" bei dem Dorf Durankulak freigelegt worden (persönliche Beobachtungen von Y. Bozadyiev, Teilnehmer an den Ausgrabungen).

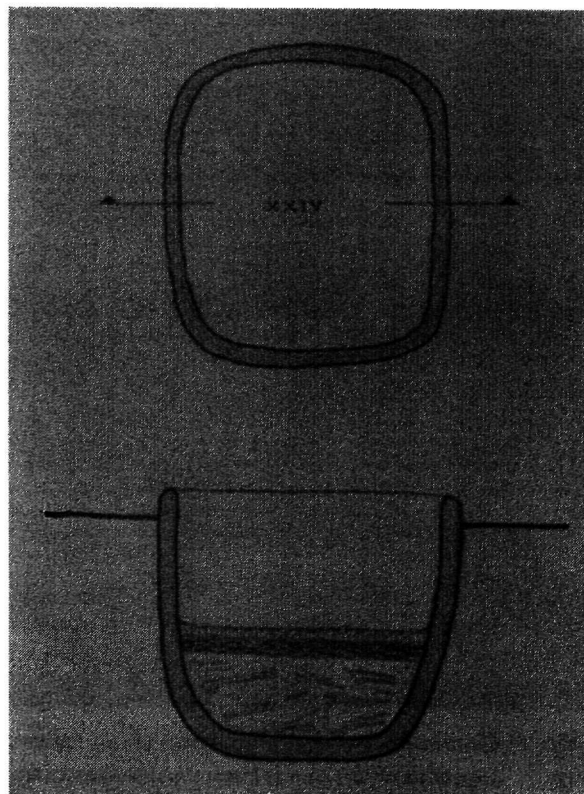
Обр. 1. Селищна могила Юнаците. План на последното халколитно селище (пласт В, хоризонт 1)
 Fig. 1. Yunatsite. Plan der letzten chalkolithischen Siedlung (Schicht C, Horizont 1)

Обр. 2. Съоръжение № XXII, етап на проучване
 Fig. 2. Der Depot Nr XXII, während der Grabung

Обр. 3. Реконструкция на съоръжение № XXII
 Fig. 3. Rekonstruktionsversuch des Depots Nr XXII

Обр. 4. Реконструкция на съоръжение № XXIV
 Fig. 4. Rekonstruktionsversuch des Depots Nr XXIV

Обр. 5. Съоръжение № XXIV; етап на проучване.
 Fig. 5. Der Depot Nr XXIV, während der Grabung